

افغانستان: سياسي ناڅرگندتيا له حقونو سرغړاوي زيات کړی دی

له گواښ سره د مخامخ ملکيان، بنځو او ژورنالستانو د حقونو د ساتني لپاره د تمویل کونکو فشار اچونه برخليک ټاکونکی ده.

(کابل، د ۲۰۱۵ کال د جنوري ۲۹مه) د بشري حقونو د څار ادارې نن د ۲۰۱۵ کال لپاره پخپل نړيوال رپورټ کې وويل چې په افغانستان کې له ستونزو ډک سياسي انتقال او زياتيدونکو وسله والو جگړو داسې ناڅرگندتيا رامنځته کړې ده چې د بشري حقونو په برخه کې يې د تيرې لسيزې لاسته راوړنې په خطر کې اچولې دي. د واک د شريکولو هغې معاملي چې اشرف غني يې د ولسمشر او عبدالله عبدالله يې د اجرايه رئيس په توگه وټاکه، د طالب ياغيانو له خوا زياتيدونکي فشار او د بهرنيو مرستو راکميدلو د بشري حقونو هغه اجندا لا زياته پېچلې کړې ده چې د ملکي کسانو د خونديتوب، د تيرې کونکو ځواکونو حساب ورکونې او د بنځو او خبريالانو د حقونو د ساتني لپاره په پام کې نيول شوي وه.

په آسيايي چارو کې د بشري حقونو د څار ادارې مرستيال **فيليم کابن** وويل چې "د افغانستان نويو سياسي مشرانو د خپلو کمپيونو پر مهال مشخصې ژمنې وکړې چې د بشري حقونو خونديتوب ته وده ورکوي." دولت اړ دی چې خپلې ژمنې پر داسې کونکو گامونو بدلې کړي چې له ناوره استفادې څخه مخنيوی، د بنسټيزې آزادۍ ملاتړ او د بشري حقونو د قربانيانو لپاره عدالت غوښتنه په کې شامل وي."

مخيز راپور په ۲۵م چاپ کې د ۹۰ هيوادونو د بشري حقونو فعاليتونه تر ارزونې 656 د بشري حقونو د څار اداره د پخپله مقدمه کې پر حکومت تاکيد کوي چې په ستونزمنو حالاتو کې بايد د لاندې نيسي. اجرايه رئيس **کينيت روت** بشري حقونو وړانديزونه د اخلاقي لارښودونو په توگه وپيژني که نه د بشري حقونو څخه سرغړاوي سختې امنيتي ننگونې راپارولې شي. د تبعيض د له منځه وړلو او آزادۍ د بنسټيزو ارزښتونو پر ځای تر لاسه شوې لنډ مهالې گټې ډير لږ هغه اوږدمهالې قيمت پوره کولی شي چې له ناوره پايولو يې راپورته کيږي.

طالبانو او نورو ياغيانو د ټولټاکنو د دواړو پړاوونو پر مهال **بريدونه** ترسره کړل چې د ټول کال په اوږدو کې يې ملکيان تر هدف لاندې ونيول. ملگرو ملتونو د ۲۰۱۴ کال په لومړيو مياشتو کې د ۲۰۱۳ کال د لومړيو شپږو مياشتو په پرتله د ملکي تلفاتو په شمير کې د ۲۴ سلنه **زياتوالي** وښود چې زياتره يې د ياغيانو د حملو له کبله وو. د جگړو زياتوالي او د امنيت نشتوالي د ۲۰۱۴ کال د جنوري له مياشت څخه بيا تر سپټمبر مياشت پورې ۳۸۰۰۰ کسان هيواد دننه بې ځايه کړل چې له دوی سره د کورنيو بې ځايه شويو کسانو شمير ۷۵۵۰۰۰ ته ورسیده. په داسې حال کې چې گڼ شمير هيوادونه له افغانستان سره د مالي مرستو لا زياتې ژمنې کوي، خو له هيواده د نړيوالو ځواکونو د وتون په بشپړيدو سره سياسي بنکيلتياوې په چټکۍ سره خپل رنگ له لاسه ورکوي.

د بشري حقونو د څار ادارې وويل چې د حکومت د امنيتي ځواکونو له خوا ترسره شويو تيريو پر وړاندې معافيت اوس په يو نورم بدل شوی دی. د **راپورونو** پر بنسټ د قندهار پوليس په ځانگړي ډول د ۲۰۱۴ کال په اوږدو کې د شکنجې، ناقانونه اعدام او په زوره د شړلو په څير جرمنو تورن شوي دي. د افغانستان محلي پوليس چې د سيمه ييزې دفاع د ځواکونو يوه شبکه ده او د افغان حکومت په مرسته د امريکا د نظاميانو له خوا جوړ شول - د پرله پسې صحرايي محاکمو په گډون د بشري حقونو پر وړاندې پر سختو تيريو تورن دي. د اگست په مياشت کې د قندهار په ژيری ولسوالۍ کې د طالبانو پر وړاندې د عملياتو پر مهال د جنرال عبدالرازق تر قوماندې لاندې د محلي پوليسو يوې ډلې شپږ کوچيان له طالبانو سره د کار کولو په تور تر نيولو وروسته اعدام کړل.

د بشري حقونو د څار ادارې زياته کړه چې په ۲۰۱۴ کال کې د بنځو حقونه هم د گواښ لاندې وو. د جنوري په مياشت کې پارلمان د **جزا د قانون** يوه ماده تصويب کړه چې د کورني تاوتریخوالي محاکمه له گواښ سره مخامخ کوي. که څه هم دا ماده وروسته بيا تعديل شوه خو اوس هم د تورن گڼ خپلوان د کورني تاوتریخوالي په قضيو کې له شاهدۍ ويلو مستثنی کوي. په ۲۰۱۴ کال کې د بنځو د حقونو لپاره بل ناوره پرمختگ د لور رتبه بنځينه چارواکو په گډون پر بنځينه پوليسو او فعالانو بريدونه وو. په ۲۰۰۹ کال کې د بنځو پر وړاندې د تاوتریخوالي پر ضد د جوړ شوي قانون تطبيق خورا کمزوری وو او د بنځو پر وړاندې د تاوتریخوالي گڼې قضیې يا له نظره وغورځول شوي او يا د هغو خواوو په واسطه د منځگړيتوب له لارې حل شوي چې په محکمې کې يې له حاضریدو ډډه کوله.

پر رسنیو بریدونه په تیره بیا د حکومت پلوه ادارو له خوا زیات شوي او د ۲۰۱۴ کال په شپږو لومړیو میاشتو کې پر ژورنالستانو ۶۸ بریدونه ثبت شوي دي، په داسې حال کې چې د ۲۰۱۳ کال په لومړیو شپږو میاشتو کې ۴۱ دا ډول پیښې ترسره شوي وې.

کین پر نوي دولت ټینګار وکړ چې د بنځو د حقونو د خونديتوب په لاره کې کلک تدابیر ونیسي او د امنیتي ځواکونو د تیريو پر وړاندې معافیت ته د پای ټکی کیږدي. دولت اړ دی چې هغه ژمني ترسره کړي چې د بشري حقونو په برخه کې یې د تیرو ۱۳ کلونو د لاسته راوړنو د ساتلو په اړه ورکړي دي.